

فرمانده معظم کل قوا: «این هشت سال، مظهری از برترین صفاتی است که یک جامعه میتواند به آنها ببالد و از جوانان خودش انتظار داشته باشد. یعنی دفاع مقدس مظهر حماسه است، مظهر معنویت و دینداری است، مظهر آرمان خواهی است، مظهر ایثار و از خودگذشتگی است، مظهر ایستادگی و پایداری و مقاومت است، مظهر تدبیر و حکمت است.»
(۱۳۸۸/۰۶/۲۴)

مقاله پژوهشی: بررسی تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر

آینده امنیت ملی ج.ا.ایران

اشکان یوسفی^۱، عین‌الله کشاورز ترک^۲ و هادی نهادی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۰۶

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۰۵

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران انجام گرفت. سؤال اصلی تحقیق این است که تا چه اندازه مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران اثرگذار هستند؟ تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر روش توصیفی (از نوع همبستگی) و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها کمی - کیفی است. جامعه آماری تحقیق شامل افرادی بود که از مسائل و وضعیت امنیت ملی به‌اندازه کافی مطلع بوده و نسبت به سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از دفاع مقدس و نقش آن بر زندگی امروز و امنیت کشور اطلاع کافی داشتند. با توجه به حجم گسترده جامعه آماری از نظر دسته‌بندی، نمونه آماری به روش گلوله‌برفی به تعداد ۱۶ نفر انتخاب شد؛ چراکه گرچه افراد زیادی برای هر یک از حوزه‌های بالا وجود داشتند اما کسانی که به هر سه حوزه آینده‌پژوهی، امنیت ملی و دفاع مقدس در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی به‌طور هم‌زمان تسلط داشته باشند، اندک بوده و همچنین افراد بعد از نفر ۱۶، نظرهای تکراری اعلام نمودند. آینده امنیت ملی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی برگرفته از مطالعات انجام گرفته، با کمک پرسشنامه انجام شدند. نتایج حاصل از معادلات ساختاری با نرم‌افزار آماری PLS و نیز t وابسته با نرم‌افزار آماری SPSS، حاکی از آن بود که سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در آینده امنیت ملی اثرگذار بودند. همچنین تفاوت معناداری در متغیر آینده امنیت ملی، میان وضعیت موجود و آینده وجود نداشت. از سوی دیگر، تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس و ابعاد آن وجود داشت.

واژگان کلیدی: آینده‌پژوهی، آینده امنیت ملی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، دفاع مقدس.

۱. دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) (نویسنده مسئول) - a.yousefi@edu.ikiu.ac.ir

۲. استادیار گروه آینده‌پژوهی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) - e.keshavarz@soc.ikiu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی؛ پژوهشگر و مدرس دانشگاه - hadi.nahadi@gmail.com

مقدمه

برای بررسی نظام تعهدات و انتظارات شکل گرفته در طول دفاع مقدس، بهتر است زمینه و متنی که این نظام در درون آن شکل گرفته یعنی «جبهه» بررسی شود. براساس نظریه سرمایه اجتماعی، شکل‌گیری این وجه از روابط اجتماعی مبتنی بر اعتماد متقابل، نیازمند محیطی ویژه است. در دوران هشت سال دفاع مقدس «جبهه» محیطی است که نوع خاصی از روابط در آن شکل می‌گیرد. جبهه، جامعه و گروهی است که افراد و اعضای آن از خانواده‌های مختلف شهرهای کشور، به‌طور موقت گردهم آمده و خانواده جبهه را تشکیل داده‌اند؛ به‌طور معمول، اعضای این خانواده و جامعه باهم زندگی می‌کنند؛ تغذیه مشترک و گاهی خوراک مشابه دارند؛ در کنار ضوابط و مقررات رسمی، الگوهای رفتاری، اصطلاحات، شوخی‌ها و حتی ضابطه‌هایی به‌طور ناخودآگاه به‌وجود می‌آید و بعد از مدتی این الگوهای رفتاری، اصطلاحات و ضابطه‌ها استقرار یافته و حتی از راه نهادهای رسمی بازتولید می‌شوند. (روح‌الامینی، ۱۳۷۳: ۱۴۱)

نوع استفاده از واژه‌ها، ادبیات و چگونگی برخورد افراد عادی جامعه با رزمندگان در طول جنگ، نشان‌دهنده برخورداری قشر رزمنده از سرمایه اجتماعی می‌باشد که با شأن و منزلت و قدرت اجتماعی از جمله موارد زیر همراه بوده است:

- (۱) نمایش جنگ‌افزارهای نظامی در مکان‌های عمومی شهرها؛
- (۲) مزین شدن شهرها و خیابان‌ها به عکس‌ها و پوسترهایی از شهدای جنگ؛
- (۳) مجسمه‌سازی در میدان‌های شهری از نمادهای دفاع مقدس؛
- (۴) در نظر گرفتن محلی جهت عبور جانبازان با ویلچر در معابر عمومی و خروجی ساختمان‌های عمومی؛
- (۵) به‌وجود آمدن مکان‌هایی به‌نام مزار شهدا و «بهشت» برای دفن شهدا و برافراشته شدن پرچم ملی در این مکان‌ها؛
- (۶) رایج شدن استفاده از وسایل حمل‌ونقل مانند ویلچر و موتورسیکلت سه‌چرخ و احترام ویژه برای استفاده‌کنندگان از این وسایل؛

- (۷) رواج پوشاک‌هایی نظیر «اورکت» پاسداری، «چفیه»، شلوار جنگی؛ استفاده از این پوشاک برای افراد جبهه‌نرفته نیز سرمایه اجتماعی افراد جبهه‌رفته را به‌ارمغان می‌آورد؛
- (۸) اختصاص برنامه‌های ویژه در رسانه‌های گروهی به سازمان‌هایی مانند ارتش، بسیج، جهاد سازندگی و سپاه؛
- (۹) اختصاص صفحه‌های زیادی از مطبوعات به صورت ادواری یا مستمر به بحث‌های مربوط به جنگ. (کریمی، ۱۳۸۹: ۷۹)

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

تعریف مشخص از امنیت و ترسیم مرزهای مفهومی امنیت ملی در ج.ا.ایران، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، این امر بدون در نظر گرفتن آموزه‌های دینی و فرهنگ بومی امکان‌پذیر نیست. به عبارت دیگر، باید در کنار نگرش مجدد به میراث اسلامی، روایت نوینی از مفهوم و مؤلفه‌های امنیت تدارک نمود و فراتر از آن، تبیین مرزهای متداخل مفهومی امنیت ملی با سایر مفاهیم، شناسایی امکانات و محدودیت‌های محیطی و دستیابی به زمینه‌های نظری و عملی امنیت ملی کارآمد و مطلوب باید در ردیف نیازهای اولیه کشور به‌شمار رود. در حال حاضر که ایران اسلامی دوران بسیار حساس توسعه سیاسی و اقتصادی را سپری کرده و بازتاب انقلاب عظیم آن، چالش‌های فکری و نظری گسترده‌ای را در عرصه اندیشه، مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم اجتماعی و سیاسی داشته، شایسته است مفهوم امنیت و چگونگی ارتباط آن با مفاهیمی چون سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی برای بقا و حفظ آن براساس منبع غنی دفاع مقدس مطالعه گردد. هر چند در این زمینه تحقیق‌های ارزشمندی انجام گرفته است؛ اما همچنان مطالعات حوزه مفهومی امنیت ملی ناکافی به نظر می‌رسد و نیازمند تحقیقات گسترده می‌باشد. تأکید مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) بر وحدت و امنیت ملی، فرصت مناسبی برای بسیج امکانات جهت پرداختن به این امر حیاتی می‌باشد.

مسئله اصلی این است که آیا نتیجه و پیامد جنگ تحمیلی برای ایران، فقط حفظ و صیانت از مرزبوم بوده و یا پایه‌ریزی و ایجاد سرمایه‌های عظیم اجتماعی و فرهنگی را دربرداشته و این که امروزه استقلال نظامی و امنیت ملی کشور می‌تواند متأثر از بسیاری از سرمایه‌های ایجادشده در دوران دفاع مقدس باشد و بی‌توجهی به این سرمایه‌ها می‌تواند خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر امنیت ملی کشور وارد کند. باتوجه به توضیحات بالا، در این پژوهش به این سؤال پرداخته می‌شود که آیا مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران اثرگذار هستند؟

۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

باتوجه به شرایط خاص منطقه و شرایط ویژه ج.ا.ایران و تهدیدهای داخلی و خارجی و همچنین وجود گروهک‌های مختلف تروریستی دارای دشمنی با نظام مقدس ج.ا.ایران، وجود آمادگی دفاعی و دربرخی موارد تهاجمی برای حفظ تمامیت ارضی و دفاع از کیان وطن، امری ضروری است. در این راستا، روشنگری افکار عمومی نسبت به موضوع دفاع و همچنین ایجاد حس مسئولیت درخصوص دستاوردهای نظام و خاک وطن، بسیار مهم است. یکی از بهترین راه‌های دستیابی به این هدف، استفاده از ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی است که همچون سرمایه‌ای عظیم از هشت سال دفاع مقدس، برای ایرانیان به ارمغان مانده است. اهمیت زیادی دارد تا با نگاهی آینده‌نگرانه، امنیت ملی را با بهره‌گیری از این سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بررسی نماییم. وضعیت امنیت ملی این ضرورت را ایجاد می‌کند تا از یک سو پژوهشگران به بررسی ابعاد گوناگون امنیت ملی پرداخته و از سوی دیگر بر تقویت پایه‌های اجتماعی و فرهنگی که ریشه در فرهنگ اسلامی دارند تلاش کنند و هیچ کجا، بهتر و ملموس‌تر از آثار و برکات جنگ تحمیلی و دفاع مقدس نمی‌توان یافت.

۳-۱. پیشینه تحقیق

طبق مطالعات به‌عمل آمده، تاکنون پژوهشی در حوزه بررسی سرمایه اجتماعی و فرهنگی دفاع مقدس و تأثیر آن بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران به‌طورمستقیم انجام نشده و

بنابراین موضوعی جدید و نوین است. اما مواردی که ارتباط زیادی با موضوع تحقیق دارد از جمله موارد زیر در دسترس پژوهشگران بود:

(۱) «برومند» در مقاله‌ای با عنوان «سرمایه اجتماعی و امنیت ملی» به این موضوع پرداخته که سرمایه اجتماعی چه رابطه‌ای با امنیت ملی دارد. به این منظور تعریف‌های متعددی از سرمایه اجتماعی از سوی اندیشمندان و بانک جهانی آورده شد. پس از آن مهم‌ترین عناصر سرمایه اجتماعی توضیح داده شد. اعتماد متقابل مردم و مسئولان در تقویت سرمایه اجتماعی مؤثر است. از این رو، فضای مجازی به عنوان ابزاری مؤثر در حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی و در نهایت امنیت ملی پایدار دارای اهمیت بسیار خواهد بود. (برومند، ۱۳۹۶)

(۲) «مولائی آرانی و باقری‌کنی» در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل جهت‌دهنده سرمایه اجتماعی در دوران دفاع مقدس» به بررسی این عوامل در دوران دفاع مقدس پرداخته‌اند. در این بررسی، ۵۹ مفهوم اصلی استخراج که در قالب ۱۱ مقوله انتزاعی تر طبقه‌بندی شده است. برخی از مهم‌ترین مقوله‌های این الگو عبارت‌اند از رهبری و ولایت حضرت امام خمینی^(ره)، مبانی اعتقادی مردم، صفات و ویژگی‌های روحی مردم، اوضاع جنگ و فضای سیاسی. (مولائی آرانی و باقری‌کنی، ۱۳۹۵)

(۳) «اولاد و دژکام» در مقاله‌ای با عنوان «تهدیدات آینده علیه امنیت ملی ج.ا.ایران و نقش رسانه در مقابله با آن‌ها» با بررسی متون مربوط به امنیت ملی، ابعاد مختلفی برای آن بر شمرده‌اند؛ مانند امنیت سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی. اما معتقدند میزان اهمیت و ترتیب اولویت هر کدام از این ابعاد برای هر کشور با توجه به عوامل گوناگون از جمله شرایط زمانی، امکانات بالقوه و بالفعل ملی و ... متفاوت است. (اولاد و دژکام، ۱۳۹۵)

(۴) «عباسی و قربانلو» در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل نقش فرهنگ دفاع مقدس در مدیریت سبک زندگی و بررسی رابطه آن با نظم و امنیت» نشان داده‌اند که هزاره سوم، هزاره چالش‌های فرهنگی است و بدون شک در این شرایط سبک زندگی فرهنگ‌های قوی‌ترین تأثیر را بر روی نظم و امنیت جوامع بشری خواهد داشت. در این پژوهش با بررسی

فرهنگ دفاع مقدس به‌عنوان فرهنگ غالب در سال‌های اخیر، مقوله‌های مربوط به زندگی رزمندگان اسلام در جبهه‌های جنگ احصا و به رابطه آن‌ها با نظم و امنیت پرداخته شد. طبق نتایج تحقیق، مواجهه مدبرانه، مقوله کانونی سبک زندگی رزمندگان اسلام بوده و این مقوله از الزام‌ها و راهبردهای معینی چون شهادت‌طلبی، ایثار، توکل بر خدا، وقت‌شناسی، دوران‌دیشی، تکریم و کرامت، تفکر نظام‌مند و عمل به تکلیف سرچشمه می‌گیرد که با استنباط از این مقوله کانونی یعنی مواجهه مدبرانه و مقولات دیگر، پژوهشگران پیامد اصلی سبک زندگی فرهنگ دفاع مقدس را نظم و امنیت دانسته که با هشت سال مقاومت به منصفه ظهور رسیده است. (عباسی و قربانلو، ۱۳۹۴)

(۵) «یزدان‌فام» در مقاله‌ای با عنوان «آینده‌شناسی و برآورد محیط راهبردی: لازمه تصمیم‌گیری بهتر در امنیت ملی» نشان داده که تصمیم‌گیری راهبردی، معطوف به حوزه امنیت ملی و بین‌المللی است. تصمیم‌های درست نیازمند شناخت دقیق واقعیت‌ها، توانمندی‌ها و بررسی گزینه‌های احتمالی و برآورد دقیق هزینه‌ها و دستاوردهای هراقدامی باتوجه به دو محیط راهبردی داخلی و بین‌المللی است. (یزدان‌فام، ۱۳۹۰)

۴-۱. فرضیه‌های تحقیق

۴-۱-۱. فرضیه اصلی

سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در آینده امنیت ملی ج.ا.ایران اثرگذار هستند.

۴-۱-۲. فرضیه‌های فرعی

(۱) تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی ج.ا.ایران وجود دارد.

(۲) تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس وجود دارد.

(۳) تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس وجود دارد.

۵-۱. هدف‌های تحقیق

۱-۵-۱. هدف اصلی

شناسایی تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران.

۲-۵-۱. هدف‌های فرعی

(۱) شناسایی تفاوت وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی

ج.ا.ایران؛

(۲) شناسایی تفاوت وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس؛

(۳) شناسایی تفاوت وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس.

۶-۱. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - همبستگی است. با توجه به اینکه این پژوهش می‌تواند در فرایند تصمیم‌گیری مسئولین در زمینه امنیت ملی مورداستفاده قرار گیرد، نوع پژوهش کاربردی به‌شمار می‌رود. جامعه آماری تحقیق، شامل افرادی است که از مسائل و وضعیت امنیت ملی ج.ا.ایران به‌اندازه کافی مطلع بوده و نسبت به سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از دفاع مقدس و نقش آن بر زندگی امروز و امنیت کشور اطلاع کافی دارند که از جمله: اعضا و کارکنان شورای عالی امنیت ملی، مدیران ستادی بنیاد شهید و امور ایثارگران، مدیران کل و کارکنان بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، رزمندگان، جانبازان و ایثارگران حاضر در جنگ تحمیلی و دفاع مقدس، خانواده‌های معظم شهدای جنگ تحمیلی، پژوهشگران حوزه امنیت ملی، پژوهشگران حوزه دفاع مقدس، استادان، محققان و دانشجویان مقاطع تکمیلی در حوزه مطالعات دفاع مقدس که با توجه به حجم گسترده جامعه آماری از جنبه دسته‌بندی، نمونه آماری به روش گلوله‌برفی به تعداد ۱۶ نفر انتخاب شد؛ چراکه گرچه افراد زیادی برای هریک از حوزه‌های بالا وجود داشتند، اما کسانی که به هر سه حوزه آینده‌پژوهی، امنیت ملی و دفاع مقدس در حوزه‌های فرهنگی و

اجتماعی به‌طورهمزمان تسلط داشته باشند، اندک بوده و افراد بعد از نفر ۱۶، نظرهای تکراری اعلام نمودند. ابزارهای اندازه‌گیری پژوهش عبارت بودند از:

الف) پرسشنامه آینده امنیت ملی

پرسشنامه آینده امنیت ملی، برگرفته از مطالعه «اولاد و دژکام» (۱۳۹۵) می‌باشد که شامل ۱۵ سؤال با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) می‌باشد. این پرسشنامه شامل پنج بعد امنیت نظامی (سؤال‌های ۱ الی ۳)، امنیت اقتصادی (سؤال‌های ۴ الی ۶)، امنیت سیاسی (سؤال‌های ۷ الی ۹)، امنیت فرهنگی (سؤال‌های ۱۰ الی ۱۲) و امنیت سلامت (سؤال‌های ۱۳ الی ۱۵) است.

ب) پرسشنامه سرمایه اجتماعی دفاع مقدس

سرمایه اجتماعی با پرسشنامه «ناهاییت و گوشال» (۱۹۹۸) برگرفته از مطالعه «مولائی آرانی و باقری‌کنی» (۱۳۹۵) موردسنجش قرار گرفته که شامل ۲۸ سؤال با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) می‌باشد. این پرسشنامه شامل سه بعد ساختاری (سؤال‌های ۱ الی ۸)، شناختی (سؤال‌های ۹ الی ۱۵) و ارتباطی (سؤال‌های ۱۶ الی ۲۸) است.

ج) پرسشنامه سرمایه فرهنگی دفاع مقدس

سرمایه فرهنگی با پرسشنامه «بوردیو» (۱۹۸۹) برگرفته از مطالعه «جمالی» (۱۳۹۴) موردسنجش قرار گرفته که شامل ۱۱ سؤال با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) می‌باشد. این پرسشنامه شامل سه بعد تجسم‌یافته (سؤال‌های ۱ الی ۳)، عینیت‌یافته (سؤال‌های ۴ الی ۷) و نهادی و ضابطه‌ای (سؤال‌های ۸ الی ۱۱) است.

در پژوهش حاضر برای سنجش روایی پرسشنامه‌ها از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. همچنین برای میزان پایایی، ضریب آلفای کرونباخ هر سه متغیر اصلی (سرمایه فرهنگی دفاع مقدس، سرمایه اجتماعی دفاع مقدس و آینده امنیت ملی) در فرضیه اصلی پژوهش بیشتر از ۰/۷ بوده و بنابراین همبستگی میان سؤال‌های متغیرها در خارج از الگو مورد تأیید قرار گرفته و متغیرها در خارج از الگو دارای همسانی درونی هستند.

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

تا اواخر دهه ۱۹۸۰ موضوعات (سخت / سستی) نظامی کانون بحث‌های امنیتی به‌شمار می‌رفت؛ به‌عبارتی، نگرش تقلیل‌گرایانه به امنیت حاکم بود و امنیت در توانایی‌های نظامی و برقراری صلح پس از جنگ و در چارچوب امنیت سرزمینی از تجاوز خارجی، حفظ استقلال ملی یا امنیت از جنگ هسته‌ای جهانی جستجو می‌شد. تحولات چشمگیر پس از جنگ سرد، در تغییر محیط امنیتی تأثیر فراوانی داشته است. (تریف و دیگران، ۱۳۸۱: ۳۵) به‌همین جهت نگارندگان این مقاله، مکتب امنیتی کپنهاگ را در پاسخگویی به نیاز اصلی پژوهش مناسب ارزیابی می‌نمایند. کپنهاگ، مکتبی است در راستای توجه وسیع به موضوع امنیت با اندیشمندانی چون «مک سوئینی»، «اولی ویور» و «باری بوزان»، که در این میان «بوزان» با کتاب معروف خود «مردم، دولت‌ها و هراس» از سایرین شناخته‌شده‌تر می‌باشد. «مکتب کپنهاگ» چارچوبی است که بیل مک سوئینی بر آثار و نقطه‌نظرهای باری بوزان، اولی ویور و دیگران به‌کار برده است. این مکتب با توجه به این که به‌طورکامل بر مطالعات امنیتی استوار گشته، جزو اولین رهیافت‌هایی است که در راستای پایه‌گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی می‌باشد. (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۷)

مکتب کپنهاگ، که در سال ۱۹۸۵ با تلاش برخی از محققان امنیت بین‌الملل چون باری بوزان و اولی ویور شکل گرفت، درصدد بود، بار امنیتی را از دوش مسائل عادی برداشته و با گسترش دامنه مسائل غیرسیاسی - اجتماعی و به‌طورکلی عادی، مانع سوءاستفاده دولت و نظامیان از موقعیت ویژه شود. (Bigo, 2002:21) مسائل مربوط به انرژی، منابع، محیط

زیست، جمعیت و استفاده از فضا و دریا اکنون مهم‌تر از مسائل مربوط به امنیت نظامی، عقیده (ایدئولوژی) و رقابت سرزمینی شده که به‌طورسستی به دستورکار دیپلماتیک شکل می‌دادند. (Moller, 2000:454)

باری بوزان نیز با تغییر در مؤلفه‌های همیشگی امنیت که همان مؤلفه‌های سخت واقع‌گرایان و مؤلفه‌های نرم لیبرال‌هاست، شکلی از امنیت را ارائه می‌دهد که به حاشیه‌راندن سایر متغیرها را نپذیرفته و معتقد به بازیگری عوامل پنج‌گانه است. بوزان معتقد است: «جمع‌های انسانی را عوامل پنج‌گانه نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تحت تأثیر قرار می‌دهد و با هر نوع تهدید (نظامی، سیاسی و ...) باید مقابله کرد». (ریبیعی، ۱۳۸۷:۳۶) به‌طورکلی محورهای اساسی مکتب کپنهاگ عبارتند از:

(۱) مطرح‌شدن امنیت به‌عنوان مفهومی بین‌ذهنی؛

(۲) دولت به‌عنوان مرجع امنیت؛

(۳) امنیتی و غیرامنیتی ساختن موضوعات؛

(۴) امنیت ملی به‌عنوان مرکز ثقل امنیت؛

(۵) موسع‌بودن امنیت و ابعاد پنج‌گانه آن. (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۳:۱۴)

دلیل انتخاب مکتب کپنهاگ به‌عنوان چارچوب این پژوهش از آن روست که این مکتب به‌واسطه دید امنیتی خود به مسائل، زمینه‌ای را فراهم می‌سازد تا گفتمان‌های متعدد امنیتی در آن به بحث گذاشته شوند. همچنین باید توجه داشت که در عصر جهانی‌شدن، در پی پیچیدگی تهدیدها، سطوح گوناگون امنیت نیز پیچیده شده و به‌نظر می‌رسد این مکتب توانایی پوشش این سطوح گوناگون را به‌خوبی دارا می‌باشد.

۲-۱ آینده پژوهی

آینده‌پژوهی حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که در برگیرنده مجموعه تلاش‌هایی برای ارائه تصاویر و بدیل‌هایی از آینده است. آینده‌پژوهی دانش و معرفت شکل‌بخشیدن به آینده، به

شیوه‌ای آگاهانه، عاملانه و پیشدستانه بوده و انسان را از غافلگیری در برابر طوفان سهمگین تغییرات و پیشرفت‌های سرسام‌آور محافظت می‌کند. (کشاورز ترک، ۱۳۹۴: ۱۸۴)

۲-۲. آینده امنیت ملی

معنی نمودن مفهوم امنیت ملی در جهان امروز کار پیچیده‌ای است. این مفهوم از جمله مفاهیمی است که پس از پیدایش دولت‌های ملی رایج شده و پس از جنگ جهانی دوم پژوهشگران علوم سیاسی به‌عنوان یک واژه کاربردی به مطالعه آن روی آورده و در قالب نظریه‌های مختلف مسئله امنیت ملی را به‌صورت کارشناسی بررسی کردند. بسیاری از کارشناسان، امنیت ملی را توانایی یک کشور در حفظ ارزش‌های فردی در برابر تهدیدهای خارجی می‌دانند. (عیوضی، ۱۳۸۲: ۷) این مفهوم، به‌معنی راهی برای دوری از غافلگیری در حوزه‌ای است که می‌تواند به تهدید امنیت ملی و حتی نابودی آن منجر شود. راهبردنویسان می‌کوشند با شناخت آینده و ارائه ارزیابی درست از توانمندی‌ها و تهدیدهای احتمالی در آینده، اطمینان یابند که کشور از زیرساخت و توان لازم برای رویارویی با شرایط خطیر احتمالی در آینده برخوردار بوده و می‌تواند در برابر تهدیدهای غیرقابل پیش‌بینی، توان لازم را برای مقابله با نیروهای دشمن داشته باشد. (یزدان‌فام، ۱۳۹۰: ۱۰)

۲-۲-۱. امنیت نظامی

امنیت نظامی از اولین ابعاد امنیت ملی است که سال‌ها با امنیت ملی مترادف بود. موضوع اصلی آن بر محور جنگ و ابزارهای زور دور می‌زند. هدف مشخص امنیتی در این حوزه عبارت است از جلوگیری از بروز جنگ و در صورت رخداد، پیروزی در آن. (اولاد و دژکام، ۱۳۹۵: ۳)

۲-۲-۲. امنیت اقتصادی

امنیت اقتصادی عبارت است از میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از راه تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی. (سیف، ۱۳۸۹: ۱۰)

۲-۲-۳. امنیت سیاسی

امنیت سیاسی به معنی تأمین آرامش لازم از سوی حاکمیت یک کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدهای مختلف خارجی و همچنین تضمین حقوق سیاسی آنها در مشارکت جهت تعیین سرنوشت اجتماعی و سیاسی خودشان می‌باشد. (رهبر و سوری، ۱۳۹۵: ۱۱۱)

۲-۲-۴. امنیت فرهنگی

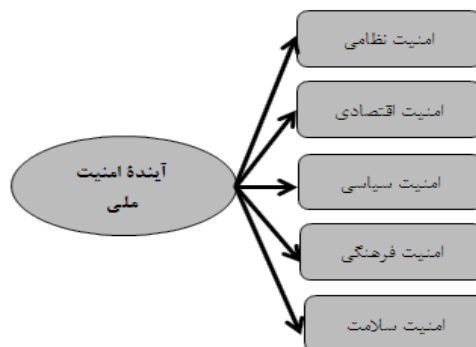
امنیت فرهنگی را می‌توان شرایطی دانست که طی آن یک ملت بتواند ضمن حفظ هویت فرهنگی خویش و بدون برخورد با موانع بشری، مسیر تکاملی خود را پیماید. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۸۳)

۲-۲-۵. امنیت سلامت

در تعریف، سلامت تنها نداشتن بیماری و نقص عضو نیست، بلکه برخورداری از آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی نیز از مؤلفه‌های سلامت شمرده می‌شوند. در بیانیه «انجمن غذا، صنعت و سلامت» آمده است: «سلامت افراد جامعه یکی از عوامل اصلی پویایی، رشد و توسعه آن جامعه بوده و در تأمین سلامت جامعه اصلی‌ترین عامل، غذای سالم و مطمئن است. بنابراین تهدیدها علیه امنیت ملی در حوزه امنیت سلامت، تهدیدهایی هستند که سلامت افراد جامعه را در ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی تهدید می‌کنند». (اولاد و دزکام، ۱۳۹۵: ۸)

۲-۲-۶. الگوی مفهومی آینده امنیت ملی

الگوی مفهومی آینده امنیت ملی در شکل شماره (۱) آورده شده است:

شکل شماره (۱): الگوی مفهومی آینده امنیت ملی. (اولاد و دزکام، ۱۳۹۵)

۲-۳. سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی نزد اندیشمندان مختلف، به ویژه در دهه اخیر، مورد بازتعریف و بازاندیشی قرار گرفته است. مفهوم کانونی سرمایه اجتماعی، اعتماد است که در عرصه و موقعیت‌های مختلف، نقش تسهیل‌گر را برعهده دارد. بنابراین سرمایه اجتماعی در سطح کلان، بیانگر ویژگی‌های جامعه یا گروهی در اجتماع است که توانایی سازمان‌دهی جمعی و داوطلبانه برای حل مشکلات متقابل یا مسائل عمومی را افزایش می‌دهد. (عباس‌زاده و کرمی، ۱۳۹۰: ۳۲)

۲-۳-۱. بعد ساختاری سرمایه اجتماعی

عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی اشاره به الگوی کلی تماس‌های میان افراد دارد؛ یعنی، شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید. مهم‌ترین جنبه‌های این عنصر عبارتند از روابط شبکه‌ای میان افراد، پیکربندی شبکه‌ای و سازمان مناسب. (Nahapiet&Goshal, 1998:249)

۲-۳-۲. بعد شناختی سرمایه اجتماعی

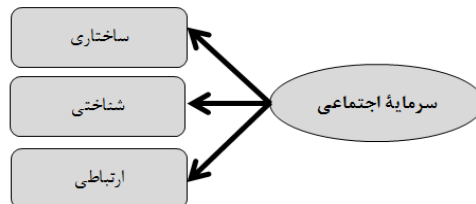
عنصر شناختی سرمایه اجتماعی اشاره به منابعی دارد که فراهم‌کننده مظاهر، تعبیرها و تفسیرها و نظام‌های معانی مشترک در میان گروه‌هاست. مهم‌ترین جنبه‌های آن عبارتند از زبان و گندهای مشترک و حکایت‌های مشترک. (Nahapiet&Goshal, 1998:247)

۲-۳-۳. بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی

عنصر ارتباطی سرمایه اجتماعی توصیف‌کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به‌خاطر سابقه تعاملات خود برقرار می‌کنند. مهم‌ترین جنبه‌های این بعد از سرمایه اجتماعی عبارتند از اعتماد، هنجارها، الزام‌ها، انتظارات و هویت. (Nahapiet&Goshal, 1998:249)

۲-۳-۴. الگوی مفهومی سرمایه اجتماعی

الگوی مفهومی سرمایه اجتماعی در شکل شماره (۲) آورده شده است:

شکل شماره (۲): الگوی مفهومی سرمایه اجتماعی. (Nahapiet&Goshal, 1998)

۲-۳-۶. سرمایه اجتماعی دفاع مقدس

سرمایه‌های اجتماعی دفاع مقدس دربرگیرنده عوامل اساسی و مداخله‌ای هستند که عوامل اساسی شامل رهبری و ولایت حضرت امام^(ره) و اعتقادات و باورهای دینی مردم و عوامل مداخله‌ای شامل مدیریت سیاسی- نظامی، ویژگی‌های روحی مردم، نهادهای اجتماعی و مذهبی، فضای سیاسی، اوضاع جنگ، فضای جامعه، عوامل طبیعی، عوامل خارجی و امداد الهی می‌باشد. (مولائی‌آرانی و باقری‌کنی، ۱۳۹۵: ۹۶)

۲-۴. سرمایه فرهنگی دفاع مقدس

سرمایه‌های فرهنگی در دفاع مقدس عبارتند از: فرهنگ اعتمادبه‌نفس و خودباوری، رشد باورهای دینی و فضائل اخلاقی در جامعه، توسعه فرهنگ و تفکر بسیجی در جامعه، فرهنگ احساس تکلیف برای دفاع در مردم، تحکیم وحدت ملی، فرهنگ ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی، تقویت فرهنگ اسلام‌خواهی و وطن‌پرستی در جوانان، اشاعه فرهنگ اسلامی‌خواهی در جهان، ایجاد فرهنگ مبارزه با قدرتهای بزرگ در جهان، گسترش فرهنگ ایثار و شهادت‌طلبی و از خودگذشتگی و گسترش فرهنگ مقاومت و پایداری در برابر دشمن و مشکلات. (جمالی، ۱۳۹۴: ۷۲)

۲-۴-۱. بعد تجسم یافته سرمایه فرهنگی

بعد تجسم یافته سرمایه فرهنگی به معنی مهارت ذهنی در انتقال مفاهیم در جامعه و مهارت در درک مفاهیم و تهدیدهای موجود در جامعه می‌باشد. (Bourdieu, 1989:145)

۲-۴-۲. بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی

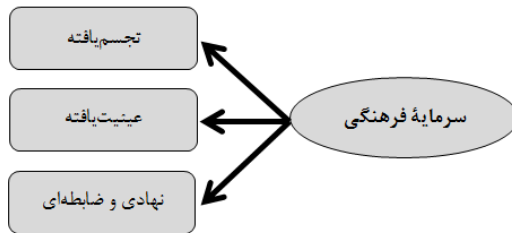
بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی به معنی مصرف کالاهای فرهنگی از جمله کتاب و روزنامه در جامعه و نیز علاقه مردم جامعه به هنر و ایجاد روابط فرهنگی با یکدیگر می‌باشد. (Bourdieu, 1989:145)

۲-۴-۳. بعد نهادی و ضابطه‌ای سرمایه فرهنگی

بعد نهادی و ضابطه‌ای سرمایه فرهنگی به معنی بالارفتن مدارک تحصیلی و علمی نزد افراد جامعه و افزایش علاقه مردم جامعه به ارتقای دانش فرهنگی و ادراک فرهنگی نسبت به جنبه‌های مختلف جامعه می‌باشد. (Bourdieu, 1989:145)

۲-۴-۴. الگوی مفهومی سرمایه فرهنگی

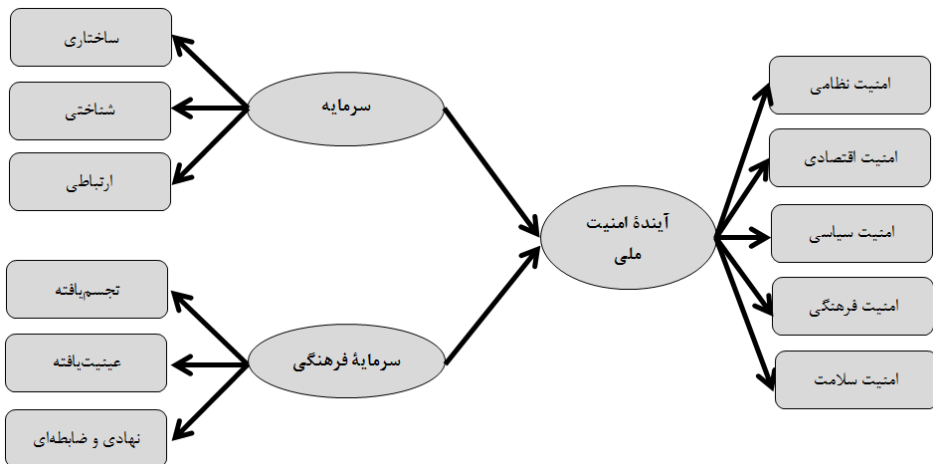
الگوی مفهومی سرمایه فرهنگی در شکل شماره (۳) آورده شده است:

شکل شماره (۳): الگوی مفهومی سرمایه فرهنگی. (Bourdieu, 1989)

۲-۵. الگوی تحلیلی پژوهش

الگوی تحلیلی پژوهش در شکل شماره (۴) آورده شده است:

شکل شماره (۴): الگوی تحلیلی پژوهش. (Bourdieu, 1989:145)(Nahapiet&Goshal, 1998)

(اولاد و دژکام، ۱۳۹۵)

۳. یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

۳-۱. فرضیه اصلی

سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در آینده امنیت ملی اثرگذار می‌باشد. جهت بررسی فرضیه اصلی پژوهش از تحلیل معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS استفاده می‌گردد. ابتدا آزمون‌های الگوی اندازه‌گیری (بیرونی) انجام گرفت که آزمون همگن بودن به جهت تک‌جنسی کردن یا همگن کردن سؤال‌های هر بعد انجام می‌شود و به عبارتی این آزمون به بررسی تحلیل عاملی تأییدی سؤال‌های متغیرهای موجود در فرضیه اصلی پژوهش می‌پردازد که نتایج نشان می‌دهد سؤال‌هایی که بارهای عاملی آن‌ها بیشتر از $0/4$ می‌باشند، در الگوی اندازه‌گیری (بیرونی) باقی مانده و تأیید می‌شوند و سؤال‌هایی که بارهای عاملی آن‌ها کمتر از $0/4$ هستند، از الگوی نهایی حذف می‌گردند.

پایایی الگوی اصلاح شده براساس آزمون آلفای کرونباخ، آزمون پایایی ترکیبی، آزمون اسپیرمن و آزمون پایایی اشتراکی موردسنجش قرار گرفت. آزمون روایی الگو براساس روایی همگرا و واگرا موردسنجش قرار گرفت؛ روایی همگرا در رابطه با آزمون میانگین واریانس استخراجی^۱ و آزمون مقایسه ضریب پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراجی می‌باشد و روایی واگرا در رابطه با آزمون فورنل و لارکر است. کیفیت الگوی اندازه‌گیری با استفاده از آزمون روایی متقاطع شاخص اشتراکی به بررسی کیفیت اندازه‌گیری متغیرها براساس سؤال‌های آن‌ها پرداخت. بعد از بررسی الگوی اندازه‌گیری (بیرونی) مربوط به فرضیه اصلی پژوهش، به بررسی معناداری الگوی ساختاری (بیرونی) پرداخته شد.

جدول شماره (۱): بررسی فرضیه اصلی پژوهش

روابط	ضریب مسیر (بتا)	آماره t-value	سطح معناداری	نتیجه
سرمایه فرهنگی دفاع مقدس \rightarrow آینده امنیت ملی	۰/۴۲۴	۲/۰۳۴	۰/۰۴۶	معنادار
سرمایه اجتماعی دفاع مقدس \rightarrow آینده امنیت ملی	۰/۵۲۹	۲/۶۲۶	۰/۰۱۳	معنادار

بر اساس جدول شماره (۱) می توان نتیجه گرفت که مقدار «معناداری ضریب»^۱ برای ارتباط رفتار سرمایه اجتماعی دفاع مقدس و آینده امنیت ملی ج.ا.ایران خارج از بازه «۲/۵۸» و «۲/۵۸-» بوده و بنابراین، این رابطه با سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. در حالی که مقدار «معناداری ضریب» برای ارتباط سرمایه فرهنگی دفاع مقدس و آینده امنیت ملی ج.ا.ایران خارج از بازه «۱/۹۶» و «۱/۹۶-» بوده و بنابراین، این رابطه با سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است. بنابراین پیش بینی می شود که در یک نمونه بزرگتر نیز از همان جامعه، فرضیه اصلی پژوهش تأیید گردد. حال با توجه به آزمون های پیش روی، قدرت این پیش بینی مورد سنجش قرار می گیرد. بنابراین جدول شماره (۲) به بررسی قدرت پیش بینی فرضیه اصلی پژوهش می پردازد.

جدول شماره (۲): قدرت پیش بینی متغیر ملاک در فرضیه اصلی پژوهش

متغیر درون زا	R ² تنظیم شده	نتیجه	CV Red	نتیجه
آینده امنیت ملی	۰/۷۲۷	بسیار قوی	۰/۳۵۳	بسیار قوی

جدول شماره (۲) نشان می دهد که شاخص R² تنظیم شده برای متغیر درونزا آورده شده و مقادیر آنها با سه مقدار ۰/۱۹ (کیفیت پیش بینی ضعیف)، ۰/۳۳ (کیفیت پیش بینی متوسط) و ۰/۶۷ (کیفیت پیش بینی قوی) مورد ارزیابی قرار گرفتند و مشخص شد که آینده امنیت ملی ج.ا.ایران به عنوان متغیر درونزا و یا ملاک در فرضیه اصلی پژوهش به میزان ۷۳٪ و به صورتی بسیار قوی مورد پیش بینی قرار می گیرد. همچنین شاخص «فرم روایی محتوایی»^۲ که همان آزمون کیفیت الگوی ساختاری است، برای متغیر درونزا آورده شده و مقادیر آنها

1. t-value

2. CV Red

با سه مقدار ۰/۰۲ (کیفیت الگوی ساختاری ضعیف)، ۰/۱۵ (کیفیت الگوی ساختاری متوسط) و ۰/۳۵ (کیفیت الگوی ساختاری قوی) مورد ارزیابی قرار گرفتند و مشخص شد که برای متغیر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران به میزان ۳۵٪ می‌باشد و این شاخص نشان می‌دهد که کیفیت الگوی ساختاری در فرضیه اصلی پژوهش بسیار قوی ارزیابی می‌شود.

۲-۳. فرضیه فرعی اول پژوهش

تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی ج.ا.ایران وجود دارد. جهت بررسی فرضیه فرعی اول از آزمون «پارامتریک» تفاوت میانگین میان دو گروه وابسته یا آزمون t زوجی از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. در واقع، زمانی از این آزمون استفاده می‌شود که آزمودنی دو بار مورد بررسی قرار گیرد، یکبار نظر وی در رابطه با وضعیت موجود متغیر و بار دیگر نظر وی در رابطه با وضعیت مطلوب متغیر.

جدول شماره (۳): بررسی فرضیه فرعی اول پژوهش

متغیر	وضعیت	میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
آینده امنیت ملی	موجود	۳/۳۲	۰/۹۱۷	۰/۲۳۱	-۰/۹۹۸	۱۵	۰/۳۳۴
	آینده	۳/۵۶	۰/۳۵۵				
امنیت نظامی	موجود	۳/۴۱	۰/۹۰۹	-۰/۹۵۲	-۴/۰۲۲	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۴/۴۶	۰/۴۹۶				
امنیت اقتصادی	موجود	۳/۲۲	۰/۹۷۲	۰/۰۶۲	۰/۲۰۹	۱۵	۰/۸۳۷
	آینده	۳/۲۹	۰/۵۸				
امنیت سیاسی	موجود	۳/۰۸	۱/۱۵۷	-۰/۳۸۳	-۱/۳۸۳	۱۵	۰/۱۸۷
	آینده	۳/۴۶	۰/۶۲۸				
امنیت فرهنگی	موجود	۳/۴۱	۰/۸۷۳	-۰/۲۵	-۱/۱۸۱	۱۵	۰/۲۵۶
	آینده	۳/۶۶	۰/۵۸۲				
امنیت سلامت	موجود	۳/۰۲	۰/۹۵۵	۰/۳۶۶	۱/۰۸۹	۱۵	۰/۲۹۳
	آینده	۳/۳۹	۰/۹۲۳				

همان‌طور که پیداست، سطح معناداری به‌دست‌آمده از مقدار آماره t برای متغیر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران، بزرگ‌تر از $۰/۰۱$ می‌باشد که نشان می‌دهد با سطح اطمینان ۹۵% تفاوت معناداری در متغیر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران، میان وضعیت موجود و آینده وجود ندارد. به‌عبارتی، تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی ج.ا.ایران وجود ندارد. پس فرضیه فرعی اول پژوهش رد و فرضیه صفر تأیید می‌گردد. درحالی‌که تنها در مؤلفه امنیت نظامی، سطح معناداری کوچک‌تر از $۰/۰۵$ است، بنابراین تفاوت معناداری در متغیر امنیت نظامی، میان وضعیت موجود و آینده وجود دارد.

۳-۳. فرضیه فرعی دوم پژوهش

تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس وجود دارد. جهت بررسی فرضیه فرعی دوم از آزمون پارامتریک تفاوت میانگین میان دو گروه وابسته یا آزمون t زوجی استفاده می‌گردد. جدول شماره (۴) به بررسی فرضیه فرعی دوم پژوهش می‌پردازد.

جدول شماره (۴): بررسی فرضیه فرعی دوم پژوهش

متغیر	وضعیت	میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
سرمایه فرهنگی دفاع مقدس	موجود	۴/۲۷	۰/۷۲۳	۱/۴۵	۵/۵۴۸	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۸۲	۰/۴۵				
تجسم‌یافته	موجود	۴/۲۲	۰/۷۲۷	۱/۳۹۵	۵/۷۲۴	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۸۳	۰/۳۴۴				
عینیت‌یافته	موجود	۴/۳۴	۰/۷۴۶	۱/۴۴۶	۵/۴۱۲	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۸۹	۰/۴۹				
نهادی و ضابطه‌ای	موجود	۴/۲۵	۰/۷۴۷	۱/۴۹۳	۵/۲۱۹	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۷۵	۰/۶۰۳				

همان‌گونه‌که پیداست، سطوح معناداری به‌دست‌آمده از مقدار آماره t برای متغیر سرمایه فرهنگی دفاع مقدس و ابعاد آن، کوچک‌تر از $0/01$ می‌باشد که نشان می‌دهد، با سطح اطمینان 95% تفاوت معناداری در متغیر سرمایه فرهنگی دفاع مقدس و ابعاد آن، میان وضعیت موجود و آینده وجود دارد. به‌عبارتی، تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس وجود دارد. پس فرضیه فرعی دوم پژوهش تأیید و فرضیه صفر رد می‌گردد.

۳-۴. فرضیه فرعی سوم پژوهش

تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس وجود دارد. جهت بررسی فرضیه فرعی سوم از آزمون پارامتریک تفاوت میانگین میان دو گروه وابسته یا آزمون t زوجی استفاده می‌گردد. جدول شماره (۵) به بررسی فرضیه فرعی سوم پژوهش می‌پردازد.

جدول شماره (۵): بررسی فرضیه فرعی سوم پژوهش

متغیر	وضعیت	میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی دفاع مقدس	موجود	۴/۳۱	۰/۷۱۸	۱/۴۹۱	۶/۳۱۵	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۸۲	۰/۳۷۶				
ساختاری	موجود	۴/۴	۰/۷۲۲	۱/۳۷۲	۵/۱۷۴	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۳/۰۲	۰/۴۸۸				
شناختی	موجود	۴/۳۵	۰/۷۴۱	۱/۶۰۱	۶/۳۷	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۷۵	۰/۴۳۵				
ارتباطی	موجود	۴/۲۴	۰/۷۳۲	۱/۵۰۴	۶/۷۳۳	۱۵	۰/۰۰۱
	آینده	۲/۷۳	۰/۳۴۳				

همان‌گونه‌که پیداست، سطوح معناداری به‌دست‌آمده از مقدار آماره t برای متغیر سرمایه اجتماعی دفاع مقدس و ابعاد آن، کوچک‌تر از $0/01$ می‌باشد که نشان می‌دهد با سطح اطمینان 95% تفاوت معناداری در متغیر سرمایه اجتماعی دفاع مقدس و ابعاد آن، میان وضعیت موجود و آینده وجود دارد. به‌عبارتی، تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس وجود دارد. پس فرضیه فرعی سوم پژوهش تأیید و فرضیه صفر رد می‌گردد.

۴. نتیجه گیری

۴-۱. جمع بندی

باتوجه به فرضیه اصلی پژوهش که به بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در آینده امنیت ملی ج.ا.ایران می پردازد، می توان گفت که سرمایه فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در آینده امنیت ملی ج.ا.ایران تأثیر دارد که پژوهش های قبلی همسو با نتیجه به دست آمده بودند. زیرا در بیشتر این پژوهش ها مشخص شد که یکی از عوامل مؤثر بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران، سرمایه های اجتماعی و فرهنگی و به عبارتی، توانمندی های اجتماعی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه است.

از مقایسه یافته های پژوهش های پیشین و فرضیه اصلی پژوهش به این نتیجه می رسیم که هرچه سرمایه های اجتماعی و فرهنگی برآمده از دوران دفاع مقدس بیشتر مورد استفاده قرار گیرد، میزان امنیت ملی ج.ا.ایران نیز که شامل امنیت نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و سلامت است، افزایش می یابد. در واقع، سرمایه های ارزشمند در حوزه اجتماعی و فرهنگی برآمده از دفاع مقدس می توانند امنیت ملی ج.ا.ایران را تقویت کنند. در واقع بهره گیری از اتحاد و همدلی منحصربه فرد در دوران دفاع مقدس و نیز پایبندی به ارزش های فرهنگی در آن دوران از سوی مردم، می تواند زمینه ساز و زیربنای امنیت کشور در آینده باشند، امنیتی که دستاورد سرمایه های برآمده از دفاع مقدس است. زیرا امنیت ملی ج.ا.ایران زمانی به دست خواهد آمد که مردم نسبت به نظام ج.ا.ایران اعتماد و اطمینان کامل و کافی داشته باشند و دوشادوش یکدیگر و با اعتقاد به ارزش های والای اسلامی و انسانی، مسیر شکوفایی امنیت کشور را ایجاد کنند. چرا که امنیت کشور در آینده تحت تأثیر سرمایه های والای اجتماعی و فرهنگی دورانی است که مردان و زنان آن با تمام سختی و با تمام غیرت و از خودگذشتگی توانستند با استکبار جهانی رویارویی کرده و با وحدت ملی و پایبندی به ارزش های والای ولایت فقیه، مشارکت خود را در تمامی ابعاد به رخ جهان و به ویژه ابرقدرت های پوشالی رساندند. در واقع امنیت آینده کشور و گسترش آن در ابعاد پنج گانه نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و سلامت می تواند از سرمایه های اجتماعی و فرهنگی

برآمده از دفاع مقدس وام گرفته و اگر مردم کشور همانند آن دوران باشکوه نسبت به یکدیگر و نیز نسبت به نظام ج.ا.ایران متعصب بوده و در جهت تقویت ساختار نظام و درک مسائل و مشکلات و همچنین تقویت ارتباطات تلاش کرده و به درک مناسبی از ارزش‌های آن دوران برسند و تلاش دوباره‌ای در توسعه فرهنگی و تفکر بسیجی داشته و در راستای گسترش فرهنگی ایثار و شهادت‌طلبی ممارست داشته باشند، امنیت ملی ج.ا.ایران در آینده تضمین خواهد شد.

باتوجه به فرضیه فرعی اول پژوهش که به بررسی تفاوت معناداری وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی می‌پردازد، می‌توان گفت که تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده مؤلفه‌ها و الزام‌های آینده امنیت ملی وجود ندارد. درحالی‌که تنها در مؤلفه امنیت نظامی، تفاوت معناداری میان وضعیت موجود و آینده وجود داشت که پژوهش‌های قبلی همسو باین نتیجه به دست آمده بودند. از مقایسه یافته‌های پژوهش‌های پیشین و فرضیه فرعی اول پژوهش به این نتیجه می‌رسیم که امنیت ملی ج.ا.ایران درحال حاضر از نظر میانگین، تفاوت چندانی با امنیت ملی ج.ا.ایران در آینده ندارد، درحالی‌که تنها در بعد امنیت نظامی این تفاوت مشهود بوده و آن‌هم به این صورت است که امنیت نظامی درحال موجود کمتر از حالت آینده بوده و پیشرفت چشمگیری در زمینه امنیت نظامی در آینده به وجود خواهد آمد، زیرا میانگین وضعیت موجود آن کمتر از میانگین وضعیت آینده آن است. اما در مورد کلیت امنیت ملی ج.ا.ایران با آنکه تفاوت معناداری وجود ندارد، اما میانگین وضعیت موجود کمی کمتر از وضعیت آینده بوده که نشان می‌دهد باید برنامه‌ریزی و راهبردهای مناسب و دقیق‌تری در مورد کلیت امنیت ملی ج.ا.ایران صورت گیرد. بنابراین، امنیت ملی ج.ا.ایران تنها در بعد نظامی پیشرفت داشته و در آینده می‌تواند در این زمینه، امنیتی مناسب و درخور جایگاه ج.ا.ایران داشت. درحالی‌که در سایر بخش‌ها جای تلاش و برنامه‌ریزی بیشتر و مطلوب‌تری وجود دارد. همان‌گونه که مشخص شد، امنیت نظامی کشور در مورد توان نظامی مانند توان موشکی، هوایی و دیگر توان‌های روز نظامی دنیا و نیز مقابله مناسب با تهدیدهای نظامی گروهک‌های تروریستی و نیز واکنش‌های به‌موقع در برابر استکبار جهانی و

مقابله مؤثر با آن‌ها، در وضعیت مطلوبی قرار دارد. درحالی‌که در سایر ابعاد از جمله امنیت اقتصادی (عدم وابستگی به کشورهای قدرتمند و پیشرفته، توجه به اقتصاد مقاومتی و نیز ارتقای تولید ملی)، امنیت سیاسی (تقویت روابط دیپلماتیک، توافق و هماهنگی بیشتر میان احزاب و نیز مشارکت همگانی و پرشور مردم در صحنه‌های سیاسی)، امنیت فرهنگی (مقابله مناسب با تهاجم فرهنگی، تقویت کارکرد خانواده و نیز هویت‌بخشی به جوانان) و امنیت سلامت (ارتقای سطح سلامت جامعه و خانواده، ارتقای امید به زندگی و روحیه مشارکت و نیز تقویت سلامت محیط‌زیست و غذای سالم برای مردم) جای کار بیشتری داشته و وضعیت موجود میانگین کمتری نسبت به وضعیت آینده داشته و درواقع در آینده، امنیت کشور می‌تواند تحت تأثیر موارد گفته‌شده قرار گیرد.

باتوجه به فرضیه فرعی دوم پژوهش که به بررسی تفاوت معناداری وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس می‌پردازد، می‌توان گفت که تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه فرهنگی دفاع مقدس وجود دارد. همچنین در تمامی ابعاد سرمایه فرهنگی دفاع مقدس، وضعیت موجود میانگین بیشتری نسبت به وضعیت آینده به‌دست آورد که پژوهش‌های قبلی همسو با این نتیجه بودند. بنابراین، از قیاس یافته‌های پژوهش‌های پیشین و فرضیه فرعی دوم پژوهش می‌توان به این نتیجه رسید که سرمایه‌های فرهنگی موجود در دوران دفاع مقدس حتی از نظر وضعیت آینده نیز بالاتر بوده و این نشان می‌دهد که سرمایه‌های فرهنگی در این دوران حتی فراتر از انتظار و آینده بوده است. درواقع می‌توان به این موضوع اشاره نمود که مردم از سرمایه‌های فرهنگی بالایی در آن دوران بهره برده که حتی درمقایسه با وضعیت آینده و کنونی که انتظار می‌رود نیز بیشتر بوده و این موضوع نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی دوران دفاع مقدس از میزان بالا و مؤثرتری برخوردار بوده است. درواقع، مردم درک درستی نسبت به مفاهیم فرهنگی آن دوران داشته و علاقه زیادی به اشاعه فرهنگ اسلامی داشته و همچنین فرهنگ مبارزه با استکبار جهانی در نزد مردم نهادینه شده بود. بنابراین چنین سرمایه‌ای در آن دوران می‌تواند حتی بیشتر از میزان انتظار بوده و اثرگذاری مفیدی بر جنبه‌های مختلف زندگی مردم داشته

باشد. از سوی دیگر، می‌توان به این موضوع اشاره کرد که مردم درک بالایی نسبت به باورهای دینی و فضائل اخلاقی داشته و در واقع خودباوری و اعتماد به نفس آن‌ها نسبت به خود و کشورشان بسیار بالا بوده است. همچنین شناخت لازم از مفاهیم فرهنگی در آن دوران نزد مردم به میزان زیادی بوده که این امر باعث شد بعد تجسم یافته که از ابعاد سرمایه فرهنگی است، در میان مردم در آن زمان بیشتر از زمان کنونی باشد. مردم علاقه زیادی به توسعه فرهنگ و تفکر بسیجی و اشاعه فرهنگ اسلامی داشته و اتحاد، تعاون و وحدت ملی در نزد مردم بالا بود. از سوی دیگر، منافع ملی بر منافع فردی و شخصی برتری ویژه‌ای داشته که این امر نیز منجر به ارتقای سطح عینیت یافته سرمایه فرهنگی شد. در نهایت مشخص شد که فرهنگ مبارزه با استکبار در مردم نهادینه شده و مردم به گسترش فرهنگ ایثار و شهادت طلبی به عنوان یک ارزش نگریده و در واقع فرهنگ مقاومت و پایداری در برابر دشمن و مشکلات به عنوان امری نهادی در میان مردم ریشه دوانده بود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که سرمایه فرهنگی در دوران دفاع مقدس حتی از انتظارات کنونی فراتر بوده و مردم سرمایه‌های فرهنگی بالایی را نزد خود داشتند.

با توجه به فرضیه فرعی سوم پژوهش که به بررسی تفاوت معناداری وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس می‌پردازد، می‌توان گفت که تفاوت معناداری در وضع موجود و آینده میزان سرمایه اجتماعی دفاع مقدس وجود دارد. همچنین در تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی دفاع مقدس، وضعیت موجود میانگین بیشتری نسبت به وضعیت آینده به دست آورد. در همین راستا، نتایج پژوهش‌های «برومند» (۱۳۹۶)، «مولائی آرنائی و باقری‌کنی» (۱۳۹۵) و «قدسی» (۱۳۹۲) همسو با نتیجه این پژوهش بودند. بنابراین از مقایسه یافته‌های پژوهش‌های پیشین و فرضیه فرعی سوم پژوهش می‌توان به این نتیجه رسید که سرمایه‌های اجتماعی موجود در دوران دفاع مقدس حتی از نظر وضعیت آینده نیز بالاتر بوده و این نشان می‌دهد که سرمایه‌های اجتماعی در این دوران فراتر از انتظار و آینده بوده است. در واقع می‌توان به این موضوع اشاره نمود که مردم از سرمایه‌های اجتماعی بالایی در آن دوران بهره می‌برده که حتی در مقایسه با وضعیت آینده و کنونی که

انتظار می‌رود نیز بیشتر بوده و این نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی دوران دفاع مقدس از میزان بالا و مؤثری برخوردار بوده است. مردم اعتماد و اطمینان مثال‌زدنی به یکدیگر در آن دوران داشته و در مسائل دینی و باورهای اعتقادی، شبکه‌های اجتماعی گسترده‌ای را ایجاد کرده بودند. همچنین مسئولین سیاسی، خود را از مردم دانسته و به عبارتی بخشی از مردم بودند. بنابراین، چنین سرمایه‌ای در آن دوران می‌تواند حتی بیشتر از میزان انتظار بوده و اثرگذاری مفیدی بر جنبه‌های مختلف زندگی مردم داشته باشد. از سوی دیگر، می‌توان به این موضوع اشاره کرد که مردم پیرو امر رهبری و ولایت حضرت امام خمینی^(ره) بوده و اطلاعات مهم سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را با یکدیگر به‌درستی در میان می‌گذاشته و همواره به رهبری و ولایت حضرت امام خمینی^(ره) اعتماد کافی داشتند. فضای جامعه، فضایی سرشار از اعتماد و اطمینان بوده و تعاملات اجتماعی، مثال‌زدنی و اعجاب‌انگیز بود. همچنین نهادها و شبکه‌های مردمی در هدایت به جبهه نقش مهم و اساسی داشته و به عبارتی ارتباطات و شبکه‌های گسترده مردمی در وضعیت مناسبی فعالیت داشتند. نوعی تعاون و همکاری میان مردم موج می‌زد؛ مردم گرفتاری و مشکلات ناشی از جنگ را به کمک یکدیگر برطرف نموده و با همکاری یکدیگر مسیر غلبه بر آن را هموار می‌نمودند. روحیه گروهی مردم منحصربه‌فرد و شناخت مردم نسبت به مسائل اقتصادی و سیاسی مناسب بود. از سوی دیگر، مردم نسبت به احوال یکدیگر آگاهی لازم را داشتند؛ روابط میان مردم صمیمی و دوستانه و مردم نسبت به حل مشکلات یکدیگر متعهد بودند. همچنین سطح تعهد آن‌ها نسبت به ولایت فقیه بالا بود. درک مردم از شرایط آن موقع زیاد بود؛ به گونه‌ای که تلاش می‌کردند با همکاری و کمک به دیگران، شرایط را مساعد و قابل‌زیست کنند. جهت‌گیری به اعتقادات مذهبی و دینی بالا بوده و مردم به امدادهای الهی اعتقاد زیادی داشتند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که سرمایه اجتماعی در دوران دفاع مقدس حتی از انتظارات کنونی فراتر بوده و مردم سرمایه‌های اجتماعی بالایی را نزد خود داشتند.

۴-۲. پیشنهادها

(۱) با توجه به فرضیه اصلی پژوهش، به همه مسئولین در شورای عالی امنیت ملی، بنیاد شهید و امور ایثارگران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و سایر مسئولین صاحب‌صلاحیت پیشنهاد می‌شود که با سنجش دقیق‌تر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی دفاع مقدس و بهره‌گیری از چنین سرمایه‌هایی در حوزه‌های مختلف از راه تحلیل‌های مدون و مستمر و نیز سنجش اولویت‌بندی آن‌ها به منظور ارتقای سطح امنیت ملی ج.ا.ایران، عملکرد کشور در حوزه‌های مختلف را در آینده ارتقا دهند.

(۲) با توجه به فرضیه فرعی اول پژوهش، به همه مسئولین در شورای عالی امنیت ملی، بنیاد شهید و امور ایثارگران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و سایر مسئولین صاحب‌صلاحیت پیشنهاد می‌شود که با ارتقای سطح مفاهیم فرهنگی از راه ارائه نتایج واقعی و شفاف به عموم مردم، همچنین افزایش روحیه تعاون و اتحاد میان مردم از راه ایجاد حس اعتماد به منظور افزایش مشارکت در جنبه‌های مختلف و نیز ایجاد فرهنگ مقاومت و پایداری در برابر دشمنان از راه افزایش سطح تعهدات مسئولین به وظایف خویش و در نتیجه آن، فرهنگ‌سازی روحیه ایثار و فداکاری در جامعه، سرمایه‌های فرهنگی را نزد مردم افزایش دهند.

(۳) با توجه به فرضیه فرعی دوم پژوهش، به همه مسئولین در شورای عالی امنیت ملی، بنیاد شهید و امور ایثارگران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و سایر مسئولین صاحب‌صلاحیت پیشنهاد می‌شود که با ایجاد فضای اعتماد و اطمینان میان مردم از راه تشکیل نهادها و شبکه‌های مردمی، همچنین افزایش روحیه تعاملات و ارتباطات سازنده و مؤثر مردم با یکدیگر از راه ایجاد حس برابری و برادری در جامعه از طریق فرهنگ‌سازی با کمک سازمان‌های مربوطه و نیز افزایش سطح شناخت مردم به مسائل اجتماعی از راه شفاف‌سازی مسائل به‌ویژه در زمینه موضوعات اجتماعی، سرمایه‌های اجتماعی را نزد مردم افزایش دهند.

منابع و یادداشت‌ها

الف. منابع فارسی

۱. ابراهیمی، نبی‌الله، (۱۳۸۶)، تأملی بر مبانی و فرهنگ مکتب کهنه‌هاگ، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال بیست‌ویکم، شماره ۸۲.
۲. اولاد، یعقوبعلی و محمد دژکام، (۱۳۹۵)، *تهدیدات آینده علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و نقش رسانه در مقابله با آن‌ها*، اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی، لرستان: دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان لرستان - مؤسسه عدالت‌گستر بارکه افلاک.
۳. برومند، محمود، (۱۳۹۶)، *سرمایه اجتماعی و امنیت ملی*، اولین همایش ملی علوم اجتماعی، علوم تربیتی، روانشناسی و امنیت اجتماعی، تهران: دانشگاه آل‌طه - معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان البرز.
۴. بوزان، باری، (۱۳۷۸)، *مردم، دولت‌ها و هراس*، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۵. تریف، تری و دیگران، (۱۳۸۱)، *رویکرد زیست محیطی*، در: مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیتی ملی، گردآوری و تدوین: اصغر افتخاری، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۶. جمالی، علی، (۱۳۹۴)، تأثیر دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس بر حفظ و استمرار انقلاب اسلامی، *دوفصلنامه علمی - پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، سال پنجم، شماره ۱۱.
۷. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال، (۱۳۹۲)، *جهانی شدن فرهنگ و امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۸. ربیعی، علی، (۱۳۸۷)، *مطالعات امنیت ملی (مقدمه‌ای بر نظریه‌های امنیت ملی در جهان سوم)*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
۹. روح‌الامینی، محمود، (۱۳۷۳)، *فولکلور فرهنگ*، مقاله در (جبهه‌ای نو در فرهنگ‌شناسی ایران)، به اهتمام محسن مهرآبادی، تهران: دفتر پژوهش و گسترش فرهنگ جبهه.
۱۰. رهبر، عباسعلی و فرزاد سوری، (۱۳۹۵)، دولت و مدل امنیت سیاسی مطلوب در جامعه دینی، *فصلنامه دولت‌پژوهی*، سال دوم، شماره ۵.
۱۱. سیف، الله‌مراد، (۱۳۸۹)، مفهوم‌شناسی امنیت اقتصادی، *فصلنامه آفاق امنیت*، سال سوم، شماره ۹.
۱۲. عباس‌زاده، هادی و کامران کرمی، (۱۳۹۰)، سرمایه اجتماعی و امنیت ملی، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، دوره چهاردهم، شماره ۵۱.
۱۳. عباسی، داوود و محسن قربانلو، (۱۳۹۴)، *تحلیل نقش فرهنگ دفاع مقدس در مدیریت سبک زندگی و بررسی رابطه آن با نظم و امنیت*، همایش ملی سبک زندگی، نظم و امنیت، زنجان: دانشگاه زنجان.

۱۴. عبدالله‌خانی، علی، (۱۳۸۳)، *نظریه‌های امنیت: مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی*، تهران: انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۱۵. عیوضی، محمدرحیم، (۱۳۸۲)، *جهانی‌شدن و امنیت ملی، فصلنامه پژوهشی اندیشه انقلاب اسلامی*، شماره ۶.
۱۶. قدسی، امیر، (۱۳۹۲)، *تأثیر فضای مجازی بر امنیت ملی ج.ا.ایران و ارائه راهبرد (با تأکید بر ایفای نقش سرمایه اجتماعی)*، *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال یازدهم، شماره ۴۴.
۱۷. کریمی، مصطفی، (۱۳۸۹)، *نقش و تحولات سرمایه اجتماعی جامعه ایران در دوران دفاع مقدس، فصلنامه تخصصی مطالعات دفاع مقدس ننگین ایران*، دوره نهم، شماره ۳۵.
۱۸. کشاورز تُرک، عین‌اله، (۱۳۹۴)، *گفتمان انقلاب اسلامی و طراحی سناریوهای آیند، مدیریت و برنامه‌ریزی شهری ایران، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، سال چهارم، شماره ۱۴.
۱۹. مولانی‌آرانی، مهدی و مصباح‌الهدی باقری‌کنی، (۱۳۹۵)، *بررسی عوامل جهت‌دهنده سرمایه اجتماعی در دوران دفاع مقدس، فصلنامه مدیریت اسلامی*، دوره بیست‌وچهارم، شماره ۲.
۲۰. یزدان‌فام، محمود، (۱۳۹۰)، *آینده‌شناسی و برآورد محیط راهبردی: لازمه تصمیم‌گیری بهتر در امنیت ملی، فصلنامه مطالعات راهبردی*، دوره چهاردهم، شماره ۵۴.

ب. منابع انگلیسی

1. Bigo, D, (2002), Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives*, 27 (Special Issue).
2. Bourdieu, P. (1989), *Ladistingtion (critique social dujudment)*, les edition mimiut, Paris.
3. Moller, B, (2000), The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contradiction, *Copenhagen Peace Research*, Available at: <<http://www.Ciaonet/wps/moboi/index.html>>
4. Nahapiet, J., & Ghoshal, S, (1998), Social Capital, Intellectual Capital, and Organizational Advantage, *The Academy of Management Review*, Vol. 23, No. 2.